

# Alojzy Suchanek

---

## Profesjogram dyrygenta zespołów muzycznych

---

Wartości w muzyce 1, 91-96

---

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Alojzy Suchanek

Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP

Warszawa

## **Profesjogram dyrygenta zespołów muzycznych**

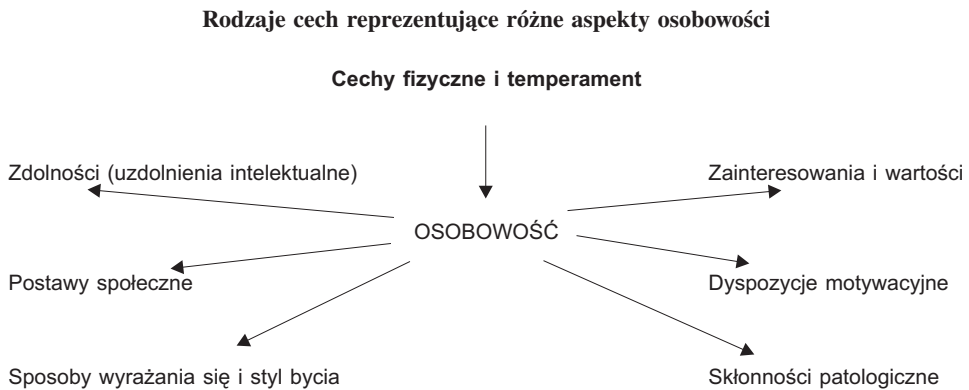
Konieczność ciągłego doskonalenia systemu kształcenia przyszłych dyrygentów jest dość oczywistym faktem. W centrum wszystkich projektów doskonalenia zawodowego znajduje się również przyszły dyrygent, jego umiejętności, wiadomości, kwalifikacje przedmiotowe, zawodowe czy wreszcie najszerszej pojęta rola w zespołach muzycznych, jak próba interpretacji utworów muzycznych oraz konsekwencje pedagogiczne poszczególnych form interpretacji; granice swobody i dyscypliny w przygotowaniu programu koncertu; rola trzech koncepcji pedagogiki dyrygenckiej: mimicznej, ekspresji i formy oraz konieczność ich integracji w pracy z zespołami muzycznymi. **Wiedza, kwalifikacje, zdolności i umiejętności — to społeczny wyznacznik kariery zawodowej dyrygenta.** Motywacja kierująca wybraną dziedziną pedagogicznego postępowania — cechy dobrego dyrygenta, nie znalazła w literaturze przedmiotu dostatecznego opracowania. A wiadomo przecież, że postawa dobrego dyrygenta wobec swojego zawodu w dużym stopniu zależy od rodzaju własnej motywacji, ona także decyduje o tym, czy praca dyrygenta, kierowana pobudkami serdeczności, chęci i radości w przekazywaniu wiedzy, uwag dotyczących interpretacji utworu tkwi w nim samym, czy też wymaga dopingu ze strony otoczenia i zmuszania się do wykonywanej czynności dyrygenckiej. Z bardzo złożonego kompleksu zagadnień wiążących się z rozwojem zawodowym dyrygenta wybrano do analizy zaledwie jeden wycinek określony tytułem tego tekstu. Niniejszy artykuł stanowić może zaledwie próbę zarysowania kierunku, w jakim powinny pójść odpowiednie ustalenia praktyczne.

Od kilkudziesięciu lat obserwujemy na całym świecie nowe tendencje w przygotowaniu przyszłych dyrygentów do prowadzenia zespołów muzycznych. W różnych ośrodkach kształcenia powstają nowe systemy zmierzające do uatrakcyjnienia metod w przygotowaniu dyrygenta do realizowania czynności podstawowych dla działalności dyrygenckiej, z równoczesnym uwzględnieniem

rozwoju jego osobowości. Przyjmuje się, iż na rozwój jego osobowości wpływa wiele czynników, wśród których szczególną rolę odgrywa doświadczenie uzyskane w pracy z zespołami muzycznymi, jak również aktywność własna dyrygenta, nastawiona nie tylko na kontynuację zastanej rzeczywistości, lecz wiąże się z tym potrzebą realizacji przez dyrygenta własnej wizji przyszłości w stosunku do współczesności, jak i wobec samego siebie. Tak więc interesuje nas, w jaki sposób obecnie dyrygent układa swe stosunki z zespołem muzycznym, chociaż są one tak rozmaite, że można je opisywać i charakteryzować na wiele sposobów.

Dokonując próby zbudowania modelu zawodowego dyrygenta, musimy przede wszystkim znać skomplikowane dzieje kształtowania się każdej osobowości. Ogólne właściwości, które występują w różnych opisowych charakterystykach osobowości, można zrekapitulować na przedstawionym schemacie Joya Paula Guilforda<sup>1</sup>.

Schemat 1



Schemat ten przedstawia osobowość jako zintegrowaną całość, na którą można patrzeć z różnych stron, obserwując różne rodzaje cech. Przywołane zestawienie może nam wyjaśnić trudności w znalezieniu zadowalających opisów w odniesieniu do osobowości zawodowej dyrygenta w kategoriach działalności i odtwórczości dzieła muzycznego, gdyż one są „produktem” działania świadomego i celowego urabiania, a nawet tworzenia osobowości. Ze względu na szczupłość ram wyznaczonych artykułem omawiane cechy będą miały raczej charakter syntetyczny.

Próba konstruowania modelu współczesnego profesjogramu dyrygenta jest niezmiernie skomplikowana, dlatego trudno nam będzie określić, która z wybranych cech osobowości może uzyskać ogólne uznanie. Poglądy będą na pewno zróżnicowane, a to ze względu na współczesne koncepcje kształcenia dyrygen-

<sup>1</sup> J.P. Guilford: *Personality*. New York 1959.

tów, czy jakie przedmioty nauczania mamy na uwadze. Na przekór wszystkim trudnościom napotykanym w określaniu cech dobrego dyrygenta jestem przekonany, iż istnieją podstawowe wymogi odnoszące się do wszystkich dyrygentów zespołów muzycznych, którzy pragną w swoim zawodzie poważnie i odpowiedzialnie pełnić swoją misję.

Charakterystykę podstawowych kategorii i cech osobowości muzyka kierującego wykonaniem utworu muzycznego możemy sformułować na przykładzie profesora Williama Henry'ego Fredericka z Uniwersytetu w Melbourne<sup>2</sup>, który w rozważaniach o osobowości w każdym zawodzie zwracał uwagę na cechy charakteru połączone z pewnymi cechami intelektualnymi. Pod pojęciem „cecha osobowa” rozumie: zdrowie i energię, pewną wolę, piętno osobliwości, oryginalności, przyjemny i dźwięczny głos, wewnętrzną równowagę, wiarę we własne siły, humor (w odróżnieniu od burkliwości, nieporadności, pychy), pogodę i elastyczność.

Ustosunkowując się do cech charakteru, oznacza je takimi pojęciami, jak: uczciwość, uprzejmość, opanowanie, nieuleganie nastrojom, cierpliwość, takt, przyzwoitość i sprawiedliwość, wyrozumiałość i zgodność, życzliwość i śmiałość, stanowczość i wierność zasadom, bezkompromisowość, wytrwałość i lojalność (w odróżnieniu od wywoływania lęku, stresu, frustracji, szyderstw i ignorancji).

Cechy intelektualne określa następującymi pojęciami: „inteligencja”, „świeżość uczuć”, „wiedza fachowa”, „całokształt wiedzy i zdolność umysłowa”, „zdrowy rozsądek”, „rozwiązywanie zadań drogą logicznego rozumowania”, „metodyczność”, „systematyczność”, „opanowanie sztuki w mowie (płynność, dokładność i zrozumiałość)”.

Jestem przekonany, że takie zestawienie cech może prowadzić do idealizowania postawy dyrygenta, lecz wszyscy powinni mieć świadomość ich konieczności i możliwie je wykorzystać jak najlepiej w swojej praktyce artystycznej. **Współczesny dyrygent musi mieć predyspozycje do patrzenia w przyszłość, musi mieć odwagę wykorzystania wszelkich pomysłów prowadzących do rozwinięcia odpowiednich zdolności, umiejętności i sprawności manualnej.**

W celu opracowania profesjogramu dyrygenta zespołów muzycznych wykorzystano wiele pozycji literaturowych oraz własne spostrzeżenia. Kierowanie zespołem muzycznym wymaga od dyrygenta szczególnych zdolności, wiedzy i umiejętności. Ponadto wyobraźni muzycznej, fantazji, pomysłowości, wiedzy z zakresu historii muzyki i sztuki, zasad muzyki, znajomości przedmiotu oraz wysokich kwalifikacji muzycznych, pedagogicznych i psychologicznych. Zdaniem Bogumiły Srogi-Mierzwy, muzyk winien wyróżniać się zdolnościami twórczymi i odtwórczymi, wysoką wrażliwością estetyczną, musi znać podstawy

<sup>2</sup> W.H. Frederick: *The Qualities and Training of Teachers. The Australian College of Education*. Melbourne 1961.

kompozycji, mieć wiadomości z zakresu psychologii i estetyki, a także odznaczać się umiejętnością inspirowania, przekazania i wyzwiania w członkach zespołów wokalnych czy instrumentalnych ich ukrytych zdolności i możliwości<sup>3</sup>.

**Profesjogram dyrygenta — to opis zawodu, który odzwierciedla cele i zadania rodzaju pracy, warunki i organizację, a także te cechy psychofizyczne dyrygenta, które są oczekiwane w czasie realizacji wszystkich czynności związanych z jego działalnością artystyczną.** Szerzej na ten temat pisze Tadeusz Nowacki<sup>4</sup> w licznych pracach pedagogicznych, podnosząc kwestię charakterystyki zawodowej i „sylwetki osobowościowej” kandydata na prawie każde stanowisko pracy.

Celem każdego dyrygenta jest przygotowanie zespołu muzycznego do jak najlepszej prezentacji dzieła muzycznego. By sprostać temu zadaniu, powinien wykazać się odpowiednią wiedzą, metodą stosowaną podczas realizacji założeń wykonawczych dzieła muzycznego oraz umiejętnościami praktycznymi, komunikatywnymi, poznawczymi, organizacyjnymi, a także cechami osobowości — tzn. twórczym charakterze myślenia, samokrytycyzmu, optymizmu, wyobrażenia i przewidywania.

Kształcenie przyszłych dyrygentów, bez względu na warunki instytucjonalne lub organizacyjne, ma na celu przygotowanie ich do samodzielnego realizowania utworu w zespołach muzycznych (w chórze czy orkiestrze), a także formowania ich jako dyrygentów, będących posiadaczami kompetencji zawodu, w których to mieszczą się szeroko rozumiane umiejętności zawodowe zaprezentowane poniżej proponowanym profesjogramie, jak również będących nosicielami wielu różnych cech osobowości, przydatnych w procesie realizacji dzieła muzycznego.

W profesjogramie muszą być uwzględnione następujące zakresy:

1. Pierwszy odnosi się do specjalizacji przedmiotowej, który jest wielopłaszczyznowy i obejmuje wykształcenie słuchu muzycznego oraz szeroko pojętej wrażliwości artystycznej, opanowania umiejętności warsztatu praktycznego realizowania zadań dyrygenta, znajomości gry na instrumentach, umiejętności posługiwania się głosem mówionym i śpiewanym, umiejętności kompozycji i instrumentacji; opanowania wybranego zakresu wiedzy z dziedziny teorii muzyki oraz z dziedziny kultury artystycznej (zasady muzyki, harmonii, kontrpunktu, form muzycznych, instrumentoznawstwa), a w szczególności z historii muzyki i sztuki.

2. Drugi — powinien dotyczyć opanowania umiejętności organizatorskiej, komunikatywnej, poznawczej, praktycznej, kierowniczej oraz umiejętności projektowania i planowania.

<sup>3</sup> B. Sroga-Mierzwa: *Nauczyciel muzyki — inspiratorem aktywności twórczej dziecka*. W: *Wychowanie estetyczne. Kompetencje i kształcenie na poziomie wyższym*. Red. H. Daniel-Bobrzyk, K. Olbrycht. Katowice 1990.

<sup>4</sup> T. Nowacki: *Formy pomocy i doradztwa pedagogicznego*. Warszawa 1983.

3. Trzeci — dotyczy przygotowania metodycznego (dydaktycznego). Dydaktyka przedmiotu powinna zawierać podstawy teoretyczne dyrygowania, na które składają się również elementy różnych dziedzin nauki jak: psychologia, socjologia kultury, teoria kultury czy estetyka itp.

W świetle owych rozważań nakreślić można profil współczesnego dyrygenta, który obok określonego zasobu wiedzy i umiejętności powinien być wyposażony w niezbędną wiedzę psychologiczno-pedagogiczną. Ponadto powinien być przygotowany do pełnienia roli organizatora życia muzycznego. Wykonanie tego zawodu wymaga specjalistycznego przygotowania, jak i osobistego zaangażowania. Przygotowanie to powinno polegać na przekazaniu przyszłym dyrygentom doświadczenia, które pomogą im w wybudowaniu jak najlepszej pozycji w zespole muzycznym oraz dostarczeniu wiedzy rzetelnej i nowoczesnej. Podstawę kompetencji przyszłego dyrygenta stanowi więc szeroka orientacja w dziedzinie nauki i sztuki dyrygowania oraz indywidualne podejście do zdobywania wiedzy w zakresie prowadzenia zespołów wokalnych i instrumentalnych<sup>5</sup>.

Analizując problem powołania do zawodu dyrygenta, powinniśmy położyć nacisk na treść i zakres obowiązków, które w sposób istotny wpływają na jego powodzenie. Określa to zasadniczo w swym artykule Corina Sanders: *The Nature of a Profession*, podkreślając, iż:

1. Jakikolwiek powołanie oznacza charakterystyczny sposób życia oraz przyjmowanie ideału powszechnych obowiązków w służbie publicznej, nie patrząc na ekonomiczne korzyści. Innymi słowy, człowiek pracujący w wybranym przez siebie zawodzie może być znakomitą osobowością, a w rzeczywistości może nie mieć wystarczających środków do zaspokojenia potrzeb życiowych.

2. Istnieją pewne dziedziny zawodowe, w których człowiek powinien ponosić osobistą i moralną odpowiedzialność, stanowiącą podstawę podejmowania właściwej decyzji.

3. Wykonywanie zawodu oznacza przynależność do grupy ludzi, którzy nie tylko realizują swoje obowiązki, lecz dokładają wszelkich starań o utrzymanie ideałów i norm tak, by wybrane przez nich powołanie przetrwało wieki.

4. Powołanie samo w sobie obejmuje nie tylko sztukę, ale i wiedzę. Sztuka jest niezbędna w wykonywaniu działań praktycznych, zaś wiedza dodaje sumę wiadomości, która jest współzależna w wykonywaniu zawodu.

5. Każdy zawód czuwa nad przestrzeganiem i utrzymaniem swoich norm wychowawczych i intelektualnych, kreując swoją przyszłość i pozycję wśród członków zawodu w nowo powstałej społeczności.

Spróbujmy więc uzupełnić tych kilka uwag o omawianej grupie cech — jak to zostało sformułowane w tytule — pedagogiczną i psychologiczną analizą ich genezy i roli, jaką pełnią w strukturze czynności artystycznych. Możemy wyrazić przekonanie, że wykształcą się one w wyniku coraz głębszego rozumienia

<sup>5</sup> O. J e r e m i a š: *Praktické pokyny k dirigování*. Praha 1959.

przyswojonej wiedzy, a w szczególności w trakcie bezpośredniego kontaktu z zespołem w procesie samodzielnego rozwiązywania problemów artystycznych. Skoncentrowanie się na kształtowaniu pozytywnych cech osobowościowych dyrygenta wynika z jego przygotowania do zawodu, co stanowi centralny problem zarówno w teorii, jak i praktyce. Przedstawienie problemu ma na celu sprowokowanie szerszej dyskusji nad węzłowymi zagadnieniami teoretyczno-praktycznymi. Podjęcie w tym zakresie dialogu między teoretykami a praktykami może być niezmiernie owocne i korzystne dla obu stron.

Alojzy Suchanek

### **A professiogramme of a music band conductor**

#### **S u m m a r y**

The text in question is an attempt to present the model of a contemporary conductor professiogramme and show many of his potential personality features. Reflections and considerations included in the text take on the form of a suggestion outlining a direction for practical arrangements when realizing a conductor professional activity. It provides a reader with an attempt to signal a broad problem, i.e. the need to reach the values existing in the art of conducting music bands. Further on, it also accentuates psychophysical features to be expected during the realization of all the actions connected with their artistic activity. Also, much attention is paid to the professional characteristic and personal profile of a music band conductor to be. Such a conductor professiogramme is to enhance sensitivity and enrich imagination, as well as influence his/her development of general professional culture.

Alojzy Suchanek

### **Le professiogramme du chef d'orchestre**

#### **R é s u m é**

L'objectif de ce texte est de présenter le modèle du professiogramme contemporain du chef d'orchestre et de montrer plusieurs traits parmi les caractéristiques possibles de sa personnalité. Les réflexions et les observations contenues dans l'article ont pour le but de proposer la direction dans laquelle on devrait aller pour esquisser la réalisation de la profession du chef d'orchestre. L'auteur présente au lecteur un essai de signaler un problème large qu'est la nécessité de parvenir aux valeurs résidant dans l'art de conduire des ensembles musicaux. Ensuite l'auteur accentue des traits psychophysiques, désirés dans la réalisation de toutes les activités liées avec ce travail artistique. Il accorde également toute son attention à la question de la caractéristique professionnelle et au profil psychologique du candidat au poste d'un chef d'orchestre. Le professiogramme ainsi compris a pour le but de favoriser la sensibilisation, enrichir l'imagination et aussi influencer le développement de la culture professionnelle générale.